

L. KUCHAR:

BORBA.

Moj oče je bil poljedelec. Lastne zemlje ni imel, zato jo je najemal od drugih. Na ta način smo menjali mnogo kmetij in te selitve so se vtisnile v mojo mladost z neprijetnimi spomini. Najnežnejša mladost me spominja na lep, prijazen kmetijski dom. Tisti pravljичni spomini rajsko sladkih časov mi ga predstavljajo nepopisno lepega, odetega v večno solnčno luč. Vendar to ni bil moj rojstni dom. Ko sem bil že večji, sem izvedel, da me je mati rodila drugje in me potem kot dojenčka na rokah prinesla na ta dom. Kesneje enkrat sem šel z očetom po poslih mimo svojega rojstnega doma; bilo mi je takrat morda osem let.

«Poglej, tu si se rodil!» mi je rekel oče z glasom, kot bi mi narokoval oporoko.

Ozrl sem se in zazeble me je pri srcu, mladega in šibkega. Moj rojstni dom je bil pravo nasprotje onega doma mojih prvih spominov. Ležal je v globeli med gozdovi in gorami; koča je bila črna in nizka, hlev ob njej ubog, viseč v breg. Vse je bilo silno razpalo in zapuščeno, brez polja naokrog, skoro tik do hišnih sten je segala šuma. Na dnu globeli, tesno ob koči je tekel potok, ki je napolnjeval sotesko z enakomernim šumenjem vode. Preko vode je šla brv, trhla in brez ograje, tik nje ob stezi, ki je prišla iz šume in odšla v šumo, je stalo veliko, leseno razpelo, postavljeno na mahovito skalo. Na njeni je visel velik, gol Kristus, glavo nagnjeno na stran in z veliko trnjevo krono na njej; njegovih suhih nog se je ovijalo siromašno zelenje žive trte. V soteski je bilo mrzlo in mračno in zdelo se je, kot bi je solnce nikdar ne osvetlilo. Isto sem čutil tudi vsakokrat pozneje, ko me je življenje dovedlo tod; vsakokrat sem bežal z neko čudno antipatijo od mojega rojstnega doma in vsakokrat me je spremljala misel: Mati! Zakaj nisi bežala pred porodom odtod? Usoda mojega življenja je neločljivo zvezana s podobo mojega rojstnega doma; večno hladen in mračen je, hladno in mračno je tudi moje življenje.

Kmalu smo zapustili oni prijazen dom na griču in se preselili drugam. Kako je prišlo, ne vem; zdi se mi, da se je oče z gospodarjem sprl. Takrat še nisem pojml jasno teh stvari; spominjam se le, kako je

stal oče na dvorišču tostran lese in nenavadno glasno govoril s človekom, ki je stal onostran na cesti in ki je bil mnogo večji in debelejši od mojega očeta. Oče se je tresel po vsem životu in bil ves rdeč v obraz, človek na cesti pa je mahal z rokama in krčil prste v pesti. Mati je stala na pragu in s plakajočim glasom zvala očeta stran; on pa se je delal, kakor bi je ne slišal. Jaz sem plakal od jeze; smilil se mi je oče in zaželel sem si moči, da bi šel in bi strl kosti onemu debelemu človeku. Tega prizora se spominjam čisto določno, dasi sem bil še čisto mlad oni čas; spominjam se celo, da je bil tisti dan oblačen, hladen in pust, veter, ki je tozno vel mimo hiš, je stresal ovenelo listje z dreves; to je sploh prvi dan v mojem življenju, ki mi ga spomini kažejo brez solnca in katerih je moje življenje kesneje tako bogato. Potem se spominjam selitve. Takrat je zopet sijalo solnce. Nekdo je vozil pred nami visoko naložen voz, zadaj je gnal oče na verigi kravo, čisto zadaj sva šla midva z materjo, ki je nosila na rokah dete v plenici; bil je moj brat. Mati je imela objokane oči; večkrat se je ozirala nazaj proti domu, ki je zavil v solnčno luč mogočno stal na vrhu med drevjem in poljem. Kadar je pogledal oče nazaj, je mati povescila oči in skušala zatajiti žalostno lice; na robu gozda, kjer je izginil dom za zelenjem, pa se ni mogla več zdržati in je zahtela na glas. Takrat je dejal oče s hripavim glasom:

«Kaj bi se zmirom cmerila; enkrat se mora nehati! Živi se pa povsod.»

Takrat se mi je zdel očetov glas surov, očitajoč, toda danes vem, da je hotel tolažiti svojo obupano ženo in prikriti lastno malodušnost. Na novem domu ni bilo ničesar posebnega, vem le, da se mi je pri-
 ljubil; polje je bilo obrnjeno od solnca proč in dom sam je ležal pod temnim gozdom. Spominjam se le, da je mati vedno tarnala vsled prevelikega trpljenja in naganjala očeta k selitvi. Tam se je rodila tudi moja sestra. Končno smo se zopet selili, to pot na posestvo grofa T. Novi dom je bil prijaznejši od prejšnjega; položen je bil na okroglem griču in krasna dolina je bila pod njim. Ko smo se selili, je bil oče vesel. Z materjo sta govorila, da je najbolje biti na grofovskih kmetijah, ker ne stavi pretiranih pogojev.

Še kot dete sem se najrajši držal očeta. Kadar sem le mogel, sem ga spremljal pri delu. Imel je navado, da je mnogo govoril sam s seboj. Jaz teh pogovorov sprva seveda še nisem razumel. Večkrat je ostal med delom, zažal pesti in vzdihnil, pozabivši mojo navzočnost:

«Ko bi imel človek lastno zemljo, bi delal z veseljem. Ali tako... Ko bi mogel kaj kupiti!»

Mnogokrat je govoril dolgo sam s seboj, ko pa se je zavedel mene, mu je postalo neprijetno. Na ta način sem že rano videl njegovo veliko trpljenje, čul sem pokauje njegovih kosti in videl, kako mu pod solnčnimi žarki ali vsled prevelikega napora teče vroči, umazani znoj, ki je lepil njegove košate brke okrog ust in močil obleko do gnilobe. Včasih je čel klobuk sredi dela in začel na glas moliti; takrat sem moral moliti tudi jaz. Posebno sem si zapomnil najino pot v mlin, ki je ležal daleč proč v globeli ob bistri, zeleni vodi, polni rib, kamor sem ga silno rad spremljal. Proti domu sva se vračala po strmem bregu skozi gozd. On je nosil naloženo vrečo moke na svojih orjaških plečih, jaz pa sem korakal za njim. Bil je čisto kriv in njegovo dihanje je bilo podobno hropenju. Počasi se je pomikal v klanec, čul sem, kako škripljejo njegove kosti in videl, kako mu drgetajo noge. Bal sem se, da mu bodo skočile v bokih iz sklepov in da se bo razsul pod živinskim tovorom.

«Počijva, oče!» sem ga nagovarjal.

«Še ne! Še par korakov, tam gori do onega borovca. Tam bova počila!»

Do onega bora je bilo še gotovo petdeset korakov. Oče je napel skrajne moči in vztrajno lezel dalje; njegovi koraki so postajali kratki, negotovi in njegovo telo se je majalo kot pijancu. Debele žile na njegovih močnih rokah so zabrekle in skozi se je natanko videla valujoča kri. Vreča na njegovem hrbtu pa je lezla in polzela vedno nižje doli po križu.

«Oče! Vreča bo smuknila na tla!» sem ga opominjal.

«Ne bo!» je zasopel oče; «še par korakov...»

Njegov hrbet se je zgrbil še bolj in roki sta se obupno oklenili vreče, požuril je korak in par hipov pozneje se je sesedel z vrečo v breg ob boru.

«Aaa!» je dahnilo iz njegovih ust, potem se je brez moči naslonil na breg. Odložil je pokvečeni klobuk in si z golo roko brisal znoj, ki mu je polival čelo.

«Ravno polovico pota sva prehodila!» mi je rekel.

«Zakaj ne počivate pogosteje?» sem ga vprašal. Razumel sem že takrat, da trpi pod težko vrečo.

«Ne smem! Kdaj bi prišel domu, ko bi počival pri vsaki smreki?» mi je odgovoril.

Med odmorom si je včasih nabasal kratko pipico in pušil, zamišljeno zroč v temne smrekove vrhove. Njegove oči so takrat vselej zagorele v posebno živem ognju poželjenja.

«Ko bi bile moje...» je zamrmral mnogokrat, nato pa mu je obraz zatemnel in molče je zopet natovoril breme na pleča in nastopil težavno pot proti domu.

Polagoma sem začel razmišljati o očetovih samogovorih, ki sem jih tolikokrat slišal. Vpraševal sem se, zakaj nimamo lastnega doma, kakor pravi oče. Ker mi je bilo prašanje prezagonečno, sem sklenil vprašati starše.

«Zakaj nimamo mi lastne zemlje?» sem vprašal najprej očeta. On mi navadno ni dal odgovora, ki bi mi zadoščoval, zato sem vprašal mater

«Koliko ljudi je, ki je nimajo kot mi!» mi je odvrnila.

«Zakaj?» sem nadaljeval željno.

«Ker je od vekomaj tako!»

«Zakaj je od vekomaj tako?»

«Zato, ker je! Na svetu morajo biti revni in bogati ljudje. Bog je naredil tako!»

Jaz sem bil v zadregi. Bog! Oba, oče in mati, sta me vendar učila o njegovi neskončni dobrotljivosti, usmiljenosti in pravicoljubnosti. Ali to, kar čujem zdaj, je vendar krivica! Po božji odredbi torej so moji starši zakleti v večno siromaštvo; a zakaj? Saj so vendar tako dobri in trpijo toliko od dne do dne. Zakaj ne bi smeli imeti lastne zemlje, po kateri je posebno oče tako hrepeneče vzdihoval? Zakaj mu Bog ne usliši te želje? Moja mlada, razvijajoča se pamet ni mogla razumeti te logike. Nekoč sem izrazil materi mnenje, da Bog potemtakem ne more biti pravičen. Posvarila me je ostro. Govorila mi je v obliki nauka, da on že ve, kaj dela, da moramo trpeti na zemlji, ako hočemo dospeti v raj in končno me je hotela prepričati, da nam pravzaprav tudi v tem položaju nič ne manjka. Jaz sem poslušal molče, toda moje puntarske misli so mi ustvarile že takrat neko rezervirano mnenje o Bogu, ki je postajalo vedno odločnejše in močnejše. Kesneje, ko sem bil še dete, a sem moral že delati, sem odobral Boga le za to, da je vsak sedmi dan v tednu odredil počitek.

V družbi je imenoval oče grofa vedno: gospod grof, v njegovih samogovorih, ali kadar je bil slabe volje pa ga je psoval: prokleti grof. Sprva sem si mislil čudne reči o tem grofu. O njem sem čul govoriti mnogo, mnogo, ali videl ga nisem nikoli; rekli so mi, da živi nekje daleč v velikem mestu in da je prvi za cesarjem. V dolini se je videl izmed visokega drevja velik bel grad, njegovo letovišče. Prečepel sem cele ure na mestu, odkoder se je videl grad in z nekim tajnim, rado-

vednim strahom zrl v njegove zidline. Primerjal sem ga z raznimi gradovi iz raznih pripovedk. Nekoč sem izpraševal očeta o grofu.

«Ali je ravno tak človek, kakor mi, ta grof?» sem vprašal.

«Jé in kot mi!» je odvrnil oče nizkotno.

«Zakaj se pa imenuje poim: grof?»

«Ker je bogat. Pravijo, da ima plavo kri, a ima vraga!» Potem mi je razlagal njegovo bogastvo: «Kar vidiš zemlje odtod proti jugu, je skoro vsa njegova. A to je le troha njegovega bogastva. Koliko sveta ima po drugih krajih, po mestih ima velike fabrike, kjer dela zanj noč in dan na tisoče delavcev, in velike krasne palače.»

Jaz sem se divil temu bogastvu in ko sem ga še vprašal, kako more človek obogateti na ta način, je postal oče nevoljen in mi je odgovoril srdito:

«Pridelali so mu siromaki, tudi mi mu zdaj pridelujemo. Toda hudič ga bo vzal ravnotako kot mene!» S hudičem je najbrž mislil smrt in to mu je bilo zadoščenje.

(Dalje prihodnjič.)

ALOJZIJ GRADNIK:

NOČ V MEDANI.

Nebó visoko je in polno zvezd.
Iz okna gledam: svetel paradiž
so tam Ceróvo, Vipolže, Blankiž
prepléteni od pasov belih cest.

Ko očke ptičic iz visokih gnezd
se lučke lesketajo iz njih hiš.
Kraj naše širi róke temen križ.
Kaj zopet si pri srcu mi — Bolest?

Tam v temi je pokopališče. Tam
čez dolga dolga leta bodo v vrsti
ležali naši vsi v gnijoči krsti.

„O, daj mi róko!“ mi poreče mati.
Iz ktere daljne zemlje vzdihnem, da sem sam
in daleč in da je ne morem dati.

Kaj pravite?

L. KUCHAR:

BORBA. (Dalje.)

Nekoč pa sem videl grofa. Dasi sem bil še majhen, se spominjam čisto določno tega dogodka. Poleti je bilo popoldne, oče in mati sta delala na polju, jaz sem bil doma in sem kopal z veliko motiko neko drago iz mlake, poleg mene se je igral v prahu mlajši brat, oba sva bila blatna in umazana. Takrat je stopilo na dvorišče nekaj ljudi; med njimi sem takoj spoznal grofovega oskrbnika iz gradu, ki je prišel večkrat k nam, z njim je bil neki tuji, visoki gospod, čisto preprosto oblečen, s palico v roki, kateremu je oskrbnik razlagal nekaj važnega; šla sta spredaj. Za njima je šla visoka lepa gosposka ženska, ki je nosila solnčnik, poleg nje je mlad lep gospod z gladko počesano glavo vodil lepo gospodično z golim vratom za roko, nosil je zanj o solnčnik in pahljačo; za njimi je tekal dečko, desetih let, ki se je igral z navadno leskovo palico; ko je naju zagledal, je prišel čisto k nama, se naslonil na palico in naju drzno motril, drugi pa so obstali sredi dvorišča in gledali naokrog; smejali se in govorili v čudnem, nerazumljivem jeziku. Mene je postalo sram; zavedal sem se, da sem beden, umazan in rad bi se bil skril, toda bilo je prekasno; bratec je mirno obsedel v pesku in tiščal po svojem običaju prst v usta. Večkrat sem že videl »gospodo«, toda današnji obrazi so se mi zdeli izredni, čudni, tujih, mrzlih potez.

«He, vidva!» je izpregovoril takrat oskrbnik oblastno, toda nena-
vadno prijazno. «Kje je oče?»

Jedva sem izjecljal, da dela na polju.

«Pozovi ga brzo sem. Reci, da ga čaka gospod grof», mi je velel oskrbnik.

Stekel sem, kar so me nesle noge in ga poklical. Ko je oče začul, kdo ga zove, se je prestrašil, izpremenil je barvo lica in plašno pogledal mater.

«Ali bi ti šla?» je rekel. «Kaj mi hoče?»

«Le ti idi, ker te zove! Kaj ti more! V hiši je že vse čisto in osna-
ženo, lahko jih vedeš v sobo!» je govorila mati pomirjevalno.

Oče je šel, jaz sem capljajal za njim. Bal se je sestanka z grofom, ker kot preprosti človek ni znal občevati z gospodo; mogoče pa tudi

ni imel mirne vesti. Vzel je klobuk z glave, kakor bi že stal pred grofom, nato se je zopet pokril. Gledal je svojo obleko in svoje velike, izdelane roke, polne žuljev in brazgotin in blatne zemlje in gnoja; brisal jih je v hlače in me vprašal, ali je črn po obrazu. Ko sem mu odgovoril, da ne, se je pomiril in dejal:

«Naj sem, kakršen sem, saj grof ve, da sem delaven človek!»

Končno sva prišla domu. Grofova obitelj je medtem posedla za mizo pod lipo. Oče je že pri lesi snel klobuk z glave in držeč ga v rokah, se je bližal lipi, obstal pred mizo in pozdravil z vdanim pozdravom.

«Grof bi vas rad poznal in želi vedeti, kako vam gre?» je rekel oskrbnik.

«Dobro, dobro! Jaz sem zadovoljen! Čisto dobro!» je hitel odgovarjati oče in se začel smejati, vrteč klobuk v rokah. Oče je imel navado, da se je v podobnih zadregah smejal na ves glas in neprestano, brez smisla. Med smehom se je domislil, da bi mu mogoče grof zvišal najemnino, ako bi preveč hvalil, zato je hitro pripomnil:

«Čisto dobro, samo delati je treba, delati!» in se zopet smejal.

Grof, ki je razumel jezik in očetovo zadrego, se je vzpodbudno nasmehnil in rekel prijazno:

«Delo in skrb imamo pa vsi, eni na ta, drugi na oni način».

«Da, da! Vsi, vsi, tudi oni, gospod grof, seveda! Toliko stvari imeti v glavi! Kako zmorejo toliko skrbi?» je hitel s suženjskim glasom pritrdjevati oče.

Gospodi je bilo vroče, grof in grofica sta se otirala z robci, gospod, ki je spremljal gospodično, ji je neprestano mahal s pahljačo.

«Mogoče bi gospoda grofi pili nekoliko mošta?» se je spomnil oče. «Ni slab, prav dober je!»

Grof je izpregovoril proti ostalim, ki so pokazali zanimanje, nato je oskrbnik velel očetu, naj prinese.

Oče je prinesel veliko belo majoliko in toliko kozarcev, kolikor je bilo ust, komaj načet hleb rženega kruha ter postavil na mizo, s katere je še prej spihal razne smeti.

Grofje so se poslužili, se smehljali črnemu kruhu in kimali moštu, oče je stal poleg in se smejal; postal je že smejejši, govoril je mnogo, ker je mislil, da mora govoriti, izgovarjal se je zaradi črnega kruha in hvalil grofu otroke. Po oddihu so se dvignili in grof je hotel plačati račun, toda, ker je oče odklonil, je stopila grofica k mojemu bratcu, ki je čepel pri plotu in mu stisnila zlat v roko. Nato sta grof in grofica podala očetu roki in potem so odšli. Oče je bil silno vesel

tako dobrega konca, mel si je roki in pripovedoval materi, kako je bilo. Hvalil je grofa in pravil, da je višja gospoda vedno boljša, kakor ona nižja, »ovsena«, kakor jo je zval, in kesal se je, da ni porabil prilike in prosil grofa za kake ugodnosti, katerih mu oskrbnik ni hotel dovoliti.

Mene je ljutilo darilo, ki ga je dobil brat, a jaz nič, toda kriv sem si bil sam, ker sem se v zavesti svoje bede sramoval pred odlično gospodo ter se skril na skedenj in od tam opazoval dogodek, ki se mi je tako neizbrisno vtisnil v spomin, da še danes vidim natančno pred seboj očeta s klobukom v tresočih rokah, sklonjenega v bojazni pred grofom, še bednejšega kot sicer, njegovo bolešno, izpremenjeno lice, s katerega je odseval strah utripajočega srca — prizor, ki me ob spominu pekoče zaduši v grlu.

Zelo zgodaj me je pričel oče uporabljati pri delu. Ni čuda, sam je bil ž njim preobložen in ga je komaj zmagoval. Najprej sem moral goniti vole pri setvi, potem sem pričel s pašo; čisto majhen še sem moral vstajati s prvo zoro, kar je bilo zelo bridko in goniti živino v gozd. In čim večji sem prihajal, tem težja dela sem opravljal. Odgojen v preranem trpljenju sem postajal zakrknjen, mrk, malodušen in boječ, začel sem zgodaj sovražiti družbo ljudi in vse okoli sebe; vso mojo nravo pa je prevejal pohlevni ogenj onemogle ambicijoznosti, ki je rastle iz večne želje obogateti in na ta način pomagati roditeljem iz bede. Posebno sem sovražil oskrbnika, ki je bil zelo neprijetna prikazen na »našem« domu. Bil je oduren, kratkega debelega života in rjave kože. Oče ga je mrzel iz dna svoje proletarske duše in ga preklinjal v odsotnosti s »psom«; kadar pa se je pojavil pri nas, pa se mu je odkrival spoštljivo in ga imenoval »gospod oskrbnik«. Bil je pred njim vedno pasje ponižen, dočim je imenoval oskrbnika dosledno »psa«, kar še danes ne razumem. Kmalu sem začel pojmiti, da je moj oče pravzaprav suženj na grofovi zemlji, orodje v rokah brezvestnega grajskega oskrbnika, v pravem pomenu besede brezpravna stvar; zavest, da sem sin sužnja, se me je polaščala vedno bolj in bolj in se slednjič kot bridek občutek naselila v srce. Ta zavest mi je živo zbujala razumevanje pogostih očetovih vzdihov, katerih sem bil tolikokrat priča:

«Ah, ko bi bila zemlja, katero obdelujem, moja, bi delal s čisto drugim veseljem!»

Resnico teh vzdihov sem občutil posebno živo od trenutka, ko sem kot delavec prvič potočil znoj lastnega telesa za njo. In čudno! Kljub neprijetnemu spoznanju se mi je zbudila ljubezen do te zemlje,

s toplo ljubeznijo sem vzljubil te njive, te travnike, te črne skrivnostne gozdove, za katere se je oskrbnik tako strašno bal, in zaželel sem hrepeneče, da bi bilo vse to last mojih staršev. Želja po lastni grudi se je razvijala in postajala vedno bolj hrepeneča in se končno neopaženo spremenila v žejno žilavost za premoženjem, ki ga imenujejo: kmetski egoizem.

Kesneje sem počel hoditi v šolo, ki je nisem vzljubil nikoli. Hitro sem opazil razliko med bogato in revno deco; učitelj je bil mnogo obzirnejši do prve in bogatejši so nas prezirali očitno in ponavljali besede, ki so jih čuli od roditeljev. Nosili so za kosilo s seboj razen kruha še razne potice, meso in med, mi revni pa edini črni kruh, zaradi katerega so nas zasmehovali. Običaj je bil, da so deca med sabo menjavali kruh; nekoč v početku, ko sem šele vstopil in še nisem tako živo pojmoval vsega tega, sem hotel tudi jaz barantati. Želel sem si pogače, katero so trosili drugi po klopeh in katero sem okusil doma le ob največjih praznikih in nekoč — o nesrečnež! — sem rekel dečku iz sosednje klopi:

«Ti, menjajva kruh!»

«Pokaži svojega!» je odvrnil on in položil svoj ogromni kos pogači podobnega kruha predse na klop.

Boječe in s trepetajočima ročicama sem izvlekel kruh iz torbe in ga položil na klop. Kaka razlika! Njegov visok, bel, moj nizek, črn in drobeč, poln osja in plev.

«Nočem. Tvoj je pregrd!» je rekel moj sošolec prezirljivo in spravil svoj kruh. Neki drugi razposajenec poleg mene pa je udaril z roko po kruhu, da se je razletel v drobtinah po tleh, drugi so se krohotali in skakali po njem. Meni so tekale solze jeze in sramu, ko sem pobiral drobtine iz prahu. Odslej nisem nikdar več poskušal menjavati svojega kruha in kadar sem ga jedel, sem se skril, da me ni videl nikdo izmed tovarišev. Po pouku sem se večkrat zakasnil pri igri in takrat me je oče nabil do omotice, nakar sem plakal jeze in gneva in delal strašne maščevalne naklepe, ki so se pa vselej razblinili v nič.

Borba življenja na našem domu pa je trajala dalje. Oče in mati sta delala noč in dan, se krivila, črpala in se starala v večni borbi za kruh, ki je bila trudapolna in grenka. Oskrbnik je prihajal še vedno in oče, sovražec ga iz dna duše, se ga je bal in se mu izogibal; kadar pa sta se sešla, je redno snel klobuk pred njim, ogovarjal ga in se mu prilizoval. Oskrbnik je bil različno razporejen; včasih se je prej sprl z družino in takrat je bil srdit in je vso jezo izlil na nas. Vse mu je bilo v neredu: dražnik na cesti ni bil očiščen, planka pri skednju

je bila odtrgana, ali je bila odlomljena veja sadnega drevesa in ne odstranjena. Oče je obljubil storiti vse in mu je nosil najboljši mošt iz kleti, mati pa mu je kuhala klobase in pekla cvrtje, da bi ga spravila na druge misli. Nato je bilo očetu žal po porabljeni stvari in je obično kled. Včasih je zmanjkalo drv za kurjavo.

«Reci mu za drva!» je opominjala mati očeta.

Oče je pritrdil molče, ker je bil oskrbnik v tem oziru zelo kočljiv; ko je bil prihodnjič ž njim skupaj, se je spominjal natanko obljube, toda ni si upal ziniti. Šele v zadnjem hipu, ko je oskrbnik že odhajal, je stopil obotavljajoč se za njim. Oskrbnik, ki je to zapazil in je razumel, da ima oče še neko željo, je obstal.

«Kaj hočete?» je vprašal navadno.

«Znajo oni... ne zamerijo gospod! Baba... jaz zmerom govorim in pridigujem — pa ne pomaga nič! Moja ta stara je porabila že vsa drva, ki so jih zadnjič odkazali.»

«Oho, ali že zopet!» se je razkoračil tedaj oskrbnik, ki je brez grofove vednosti hotel prodati kolikor mogoče veliko drv, zato je pustil trpeti pomanjkanje najemnikom. Potem je rogovilil nad očetom in očital, da ne znamo čuvati ničesar, da hočemo gaziti po tujem premoženju. Vse to je oče požiral; besede, ki jih je slišal on, je ponavljal materi in ji zabičeval, da naj štedi. Mati je takrat vselej plakala in vzdihovala:

«Oh, da bi bil že enkrat konec, tako ali tako!»

Včasih sta se sprla in se prepirala dolgo, vikala oba in pretila drug drugemu, dokler ni mati ušla očetu in se skrila. Deca smo pri tem plakali in jaz sem se zlasti bal za mater, ki je potem plakala brez utehe in nekoč, čisto majhen, nebogljen še, sem imel pogum in sem skrčenih pesti skočil proti očetu in mu očital neusmiljenost. Oče se je zadril nad menoj, potem se je umiril in po vsakem prepiru je bil silno molčeč in par dni se mu je bral na obrazu kes.

(Dalje prihodnjič.)

L. KUCHAR:

BORBA. (Dalje.)

Isti proces, kakor pri drvih, se je med oskrbnikom in očetom odigraval za steljo, katere je očetu vedno primanjkovalo. Po grofovih gozdovih se stelja ni smela klestiti, kakor to delajo kmetje; smeli smo samo grabiti listje in čistiti grmovje, kar pa daleč ni zadostovalo za živino, ki jo je redil oče, in za gnoj, ki bi ga moral nameriti za obširne njive. In zato jo je »kradel«. Obično zgodaj v jutro, ko je po njegovem mnenju gospoda še v postelji, ali zvečer v mraku, ali pa tudi po noči v mesečini je zlezel na kako silno košato smreko in ji sekal tu in tam veje, da se s tal ni poznalo. Na tla padajoče veje sem moral ravnati v plasti in po očetovem naročilu paziti, ako bi slučajno odkod zapazil oskrbnika. Ker sem že instinktivno slutil posledice takega slučaja, sem pazil res zelo vzorno in nikdar naju ni zalotil oskrbnik pri tej »tatvini«. Oče je klestil, dokler ni bilo stelje za cel voz, potem je napregel voli in jo brzo odpeljal domu. Večkrat sva delala na ta način pozno v noč; oče je bil čisto gnil od znoja in razburjenosti in je pri tem pozabljal na glad, ki je mene že opominjeval. Ko sva srečno pripeljala domu, je spravil mene spat, sam pa je namesto spat odšel sekat steljo in ni odnehal prej, dokler ni dovršil. Na ta način je včasih delal do zore. Vselej takrat je bil naslednji dan silno izmučen, ali tarnal ni. Mati se je temu vedno protivila in je odsvetovala očetu, naj ne dela tega. Kaj bo, ako nas zaloti oskrbnik? Toda oče je bil samovoljen, drugič je bilo tudi treba in se ni dal odvrniti. Jaz sem ga nekoč vprašal — čisto majhen še — jeli je greh pred Bogom, kar delamo? Očetu je bilo to vprašanje zelo neprijetno, ker me je vedno učil sedme božje zapovedi: Ne kradi!

«V tem slučaju ni greh!» mi je rekel premišljeno. «Tu je potreba; jaz moram imeti gnoj, da morem pridelati potem kruh za družino, grofu se pa ne zna, ker je silno bogat. Ako si v sili, bogatinu lahko vzameš; Bog ti bo odpustil!» Tako me je učil in mi tolmačil svoje mnenje in jaz sem si vse verno zapomnil.

Nekoč naju pa je oskrbnik le zalotil; takrat je bil navzoč tudi mlajši brat. Zvečer je bilo, čisto pred temo, oče je klestil v vrhovih, jaz sem delal na tleh plasti, ko naenkrat začujem za seboj lomastiti in ko se ozrem, vidim nemalo začudeni obraz oskrbnikov. Gotovo je hodil v tem času kje po gozdu in je slišal sekanje. V hipu je uganil, kaj se godi.

«Kaj je to?» je zavpil kvišku, odkoder se je ravno valila plast stelje. Barve na njem so se izpremenile, postal je rdeč, zelen, žolt in bled. Bilo je mučno; jaz si skoro nisem upal dihati, tam na robu gozda je zajokal mlajši brat. Takrat je završalo gori v vejevju in po deblu se je spustil moj oče in obstal tik pred oskrbnikom, kot bi hotel reči: Evo me, grešnika!

Oskrbnik je prvi hip osupnil, potem je začel psovati očeta in mu nazadnje odpovedal najemnino tekom enega meseca. Potem je razljučen odšel, ponavljajoč še v mrak svojo odpoved. Oče ga je poslušal ves bled, zavedajoč se svoje krivde in oskrbnikove odpovedi. Potrti smo krenili domu in med potjo nama je oče zabičeval, da ne smeva ničesar povedati materi; toda mati, ki je vedela, kje smo bili in je zmerom slutila nesrečo, je z očetovega potrtega obraza in najinih razstrašenih lic takoj uganila vso stvar. In nehote ji je oče razodel že pri mizi, kako je bilo. In ponoči, ko nisem mogel spati, sem čul, da mati v sosednji sobi, kjer sta spala z očetom, pritajeno ihti.

«Ne joči, te prosim, se bo že nekako naredilo!» sem čul na to očeta, ki jo je tolažil.

«Iti moramo!» je rekla mati.

«Rad, ako bi človek imel kam, najrajši bi šel, pa bi kupil kaj, samo da bi imel svojo streho. Ali sedaj je težko, dela je toliko, sam sem, otavo je treba kositi, oves žeti.»

Mati je vzdihnila.

«Navsezadnje me nagnati ne more kar tako, kljub svoji odpovedi. Toda to grdo gledanje! Če javi grofu, me bo kaznoval še on. Najboljše bi bilo prositi ga, gotovo bi se omečil! — Kaj, ko bi šla ti?»

«Jaz!» je vzdihnila mati.

«Da! Ti! Na tebe ni hud in kot sem čul, te pomiluje, ker baje trpiš poleg mene. Tebe bi gotovo uslišal. Ti bi še govorila prej z njegovo gospo, kaj?»

«Sitna pot!» je menila mati.

«Seveda sitna, ali da bi bila le uspešna! Jaz bi šel, toda na mene je gotovo zelo hud. Mi siromaki moramo požreti marsikaj, kar drugim ni treba!»

«Vzela bom s seboj par petelinčkov za njegovo gospo!» je šepetala mati, ki se je že odločila.

«Petelinčkov? Dragi so sicer in škoda kar tja vreči denar, toda drugače ne bo šlo. Le vzemi in nesi!»

Tako sta se po noči domenila, da bo vstala mati zjutraj pred zoro in odšla s petelinčki na grad, oče bo med tem kosil otavo, ko se vrne, gresta žet oves. Ko sem drugo jutro vstal, je že ni bilo doma, ko pa se je vrnila, je imel njen obraz radosten, zadovoljen sijaj. Vedel sem, da je šlo po sreči.

«S početka se je branil,» je pripovedovala očetu; «potem je postal mehkejši in je rekel, da njemu itak ni nič, ampak zavoljo grofa, ker ima zapoved. Naj ostanemo, je rekel in spravimo tisto steljo in nikoli več kaj sličnega ne počenjajmo. — Petelinčkov je bil zelo vesel.»

Bili smo veseli vsi, najbolj pa oče.

«Samo, da me pusti to leto pri miru, da spravim pridelek, potem ga ne bom več moledoval za nič. To jesen moram kupiti kaj lastnega!» je rekel.

Tekom let sta si namreč stariša s trdom in pritrgovanjem prihranila malo svotico, nekak kapital za nakup lastnega doma, katerega sta si tako srčno želela. Že prej je oče večkrat, kadar je opravil glavno delo, odšel po kupčiji daleč okrog, kjer je čul za kako posestvo; izostajal je pri tem več dni. Mi domači smo v njegovi odsotnosti gojili nade in delali načrte na račun očetove kupčije. Toda iz teh ni bilo nikoli nič; vsakokrat se je vrnil brez uspeha, izmučen od potovanja, lačen in žalosten. Mi domači smo ga obstopali potrti in on nam je pripovedoval:

«Nisem našel nič primerneга ... je križ! Eno je bilo preveliko ... drugo je bilo bajta ... eno preveč v gorah, eno pogorišče ... tu brez vode ... tam neznosen prevžitek pri hiši. Eno bi bilo — ali cenil je tako, da sem se kar ustrašil in ni hotel odjenjati — — Ali imaš kako jed? Davi sem jedel, zdaj je pa noč!»

Tako je govoril navadno in ko je videl naše malodušne obrazy, nas je tolažil:

«Ne marajte! Ako zdaj ni bilo, bo pa drugič!»

Mi smo poslušali in se zopet vračali k delu. Tako je šlo leto za letom, ne da bi oče izgubil nado in opustil misel, začeti kot

samostojen kmet. In v tem upanju, v tej živi veri v boljšo bodočnost, je živel in zmagoval vsakdanjo težko borbo za kruh; s tem upanjem je napojil tudi nas deco, da smo verovali in še verujemo v boljšo bodočnost z vero solnčnotoplega optimizma, ki si je osvojil naše duše in nas vodi neomahljivo dalje. Tako je bilo tudi to pot. Oče je odšel in se vrnil šele čez par dni, truden, lačen in brez uspeha — vse kakor sicer. Mi smo gojili nade in bili tako razočarani — vse kot navadno. Oče je odložil priliko zopet na poznejši čas, medtem pa sta se z oskrbnikom zopet sprijaznila in ostali smo še nadalje najemniki pri njem.

Moj oče je bil čisti kmet, njegovo lice je kot njegova duša, poteze, smeh, značaj; vse široko in prostodušno kot kmetška narava, ki se neha s horizontom očesnega vida. Imel je silne roke in njim je neomejeno zaupal, v pridelek svojih rok je veroval in ga ljubil strastno. Kot siromak, ki je črpal svoj obstanek iz obdelovanja zemlje in njenega pridelka, je bil popolnoma odvisen od narave, trepetal v hudih urah in se veselil, kadar je nevarnost minila. Trepet siromašnega poljedelca je uničujoč. Spominjam se, kako mi ga je življenje že čisto mlademu vlilo v dušo o mnogih karakterističnih prilikah.

Po letu ob času neviht je motril oče vsako meglo. Že zjutraj, ko je solnce vzhajalo, je sklepal, kak dan bo in zvečer ob zapadu je prerokoval prihodnji dan. Čez dan je redno sledil oblakom po nebu; na obzorju je imel neki hrib, ki se je menda po posestniku imenoval: Marigojev hrib; ako se je tega ovila megla, potem je bila nevihta gotova v najkrajšem času. Spominjam se, kako smo včasih spravljali seno na travniku. Na obnebju so se gibali razni oblaki — nič sumljivega. Naenkrat so se začeli širiti — oče je postajal nemiren, bal se je, da se bodo raztegnili na Marigojev hrib. Takrat sta začela delati oba, oče in mati, s podvojeno silo. Grabila sta in tovorila na voz, da jima je znoj curkoma lil po obrazih. Večkrat je oče slekel srajco ter izžl iz nje vodo, ki se je iztekala curkoma. Medtem je obračal poglede proti Marigojevemu hribu.

«Oh, da bi le še eno uro bilo lepo — pa smo dobri. Ako nas zaloti dež, imamo gnoj! Le še eno uro — Bog ti še daj!» je vzdihoval tekajoč med senom sem in tja in nas priganjal.

Toda oblaki so se vedno bolj grozeče bližali obzorju in naenkrat se je začul očetov obupni klic:

«O, hudič! Je že v Marigojevem!»

To je bil končni apel, da imamo neizogibno nevihto. Seno je ležalo široko po livadi in razširjalo po ozračju svoj prijeten, dišeč duh. Vmes pa je bila že občutljiva atmosfera bližajoče se plohe. Mi smo delali s podvojenimi silami, da rešimo, kar se rešiti da. Nenavadno hitro je bil usodepolni hrib pokrit do tal in kmalu se je pokadila od njega lahka megla proti nam.

«Že gre, že gre! Brž vole v voz in gremo!» je veleval oče. Ko se je voz že premikal, je še v zadnjih hipih vrgel oče par vil na vrh in potem z žalostnim pogledom na zaostalo seno hitel z vozom proti domu.

Nebo je bilo med tem že čisto črno in nizko nad zemljo poveznjeno, po ozračju je zavel hladen veter, pod katerim je vejevje dreves zašumelo z žalostnim šumom, ptice so umolknile in begale v strahopetnih poletih nizko nad nami, vse je dihalo težak, napet mir strahu in groze. V daljavi je potegnil blisk, potem je zabobnel grom. Prve redke kaplje so padle...

«V hišo vsi, pa blagoslovljenega lesa na ogenj in z vodo škropit!» je velel oče in mati je zakurila ogenj in poškropila z vodo okrog oglov.

Mi deca smo čepeli v hiši v pričakovanju in strahu pred nevihto.

«Molit!» se je zadrł oče nad nami in mi vsi smo popadali na kolena in začeli moliti na glas. Pri vsakem blisku smo prekinili za hip in se prekrižali. Kadar je osobito močan tresk stresel hišo, smo prestali strahu, dokler ni spet oče zavpil:

«Molite!»

In mi smo zopet pričeli moliti prisluškujoč prvim gostejšim in težjim kapljicam, ki so jele udarjati po strehi in so tako čudno odmevale v naših mladih grozopolnih dušah.

Oče sam pa je stal pri oknu in gledal ven.

«O, hudič! Toča, toča!» je zavpil bolešno.

Na dvorišču je pričela odskakovati toča, redka, tu in tam kakor zrno. Oče je bil prepaden na smrt; včasih je ostalo pri par zrnih, zgodilo se je pa, da se je usula in v par minutah uničila del pridelka. Takrat oče več ni mogel krotiti bolesti.

«Toča, toča!» je tarnal. «Moja pšenica, moja pšenica, ki je tako lepa. — Kaj bomo jedli? In sadje! Poglejte, kako gre! Vse bo uničeno. O ti hudič ti neusmiljeni! O za Boga!»

Večkrat smo strahu in zbeganosti nehali z molitvijo, takrat je zarjul nad nami:

«Molite in prosite Boga, da odvrne nesrečo!»

In mi smo zopet molili, zaupno obrnjeni proti razpelu v kotu.

Oče pa je gledal sedaj pri enem, potem pri drugem oknu na dvorišče in klet:

«Vse bo hudič vzel! ... Vidite, že čisto belo je je! Vse je pri vragu! ... Molite, kaj zijate? — Oh! oh! oh! — Potem si bomo pa ... zabili! O prekleto! Molite! Devet hudičev! — zdaj smo pa berači. O Bog, ti še odvrni nesrečo in pomagaj nam!»

V svoji razburjeni brezupnosti nas je silil k blazni molitvi, ker je bil prepričan, da smo nedolžni in nas Bog mora uslišati; sam je bil toliko zbežan, da ni bil sposoben in ker se je imel za grešnika, tudi ni upal na uspeh svoje molitve. Kadar je nevihta ponehala, smo šli ven. Oče je v hipu ocenil napravljeno škodo in hodil otožnega lica med uničenimi nasadi. Ako je po nevihti zopet zasijalo solnce, se je kljub neprijetni usodi kot vreme hitro zvedril.

«Bog je dal, Bog je vzel!» je rekel obično. «Napreži, greva orat za ajdo!» mi je rekel potem in takoj zopet začel polagati upanje in trud svojih rok naravi v naročje s tisto vernostjo in udanostjo, kot bi se ne bilo zgodilo ničesar ... (Konec prih.)

PASTUŠKIN:

DRAGA SIJE.

Zbor deklet se pogovarja,
urno se niz brdo vije,
a med njimi kakor zarja
draga sije.

Deca v slavnostnem sprevodi
jasne poje melodije,
solnce ji ob strani hodi —
draga sije.

Voz izletnikov po cesti,
rož med njimi pol kočije ...
Nje ne morejo precvesti —
draga sije.

Se vprašujejo dekleta,
deca vanjo se zamika,
v mrak zagrinja cvet do cveta
njena dika.

Ej, ljudje uganili vse bi,
a midva, ki vzrok poznavam,
ga nikomur, niti sebi,
ne izdava.

Kakor sem na str. 157 vzel: Refnik

L. KUHAR:

BORBA. (Konec.)

Nekoč nam je crkavala krava. Bila je velika in najlepša izmed vseh, kar jih je imel oče in tačas je bila tudi breja. Nehala je jesti in plegala par dni. Oče je upal, da se ji bo obrnilo na boljše, toda njegova nada se je izjalovila. Vsi smo se zbrali okrog nje. Ležala je na tleh in gledala z otožnimi, velikimi očmi v nas, kot bi nas hotela s svojimi pogledi prositi usmiljenja. Ponujali smo ji kruha, a tudi tega ni hotela. Očetov obraz, ki je bil sama senca, se je zmračil še bolj.

«Molite! Mogoče se nas Bog usmili!» nam je velel.

Zopet smo molili; toda moja molitev takrat že ni bila več udana prošnja, ampak bila je apel na božjo pravičnost in usmiljenje; ker sem bil že precej bister in sem se zavedal našega siromašnega položaja, sem zahteval z neko pravico, da naj nas ne preganja in muči dalje.

Molili smo zaman, Bog nas ni uslišal. Oče je moral oditi po kmeta iz okolice, ki se je razumel na boleznih in tudi na klanje živine. Prišel je, gledal in tipal kravo po vseh delih života. Za škornji je imel zataknjene dolge nože za kolino. Mi smo stali plaho okrog njega.

«Krava bo crknila v teku dveh dni, ako je ne zakoljete. Pogledajte, kako polaga glavo po sebi. To je znamenje, jaz vam pravim!» je rekel kmet neusmiljeno.

«Ali ni pomoči?» je vprašal oče hripavo.

«Tu je ni!»

Pripravili so se za klanje. Jaz sem pobegnil iz hleva, ker se mi je žival smilila in nisem mogel gledati njene smrti. Zunaj sem začul cmokotajoči udarec sekire, nato kratek in slaboten bleket krave. Bila je mrtva.

«Poglejte, tam leži naša najemnina!» je dejal oče, ko je prišel iz hleva. Najemnina je znašala tristo kron in toliko je cenil kravo — takrat —

Bil je čisto obupan in je brez vsakega smotra postajal krog domovja. Kravjega mesa se ni dotaknil ves čas. To je bil težak udarec zanj.

Ko sem bil star enajst let, mi je umrla sestra. Njena smrt se mi je utisnila tako določno v spomin, da se spominjam natanko vsake minute tistega dogodka. Prišlo je nenadoma. V neki zimski noči me je prebudil oče iz spanja.

«Vstani! Sestra Ančka je bolna!» Zvečer je bila zdrava.

Zbudil je tudi mlajšega brata.

Oba sva urno vstala in odšla k postelji najine sestre, ki je bila v drugi sobi. Ležala je vznak, njen obraz je bil znojen, njene oči brezizrazne, steklene. Ko sva stopila k njeni postelji, se niso zaokrenile prav nič.

«Pokliči jo!» mi je velel oče.

«Ančka!» sem rekel na glas.

Takrat so se zasukale oči v jamah in name se je vpri njih steklen, nejasen pogled, pred katerim sem vztrepetal v nepojmljivi grozi.

«Vprašaj jo, ali jo boli?» mi je dejal oče znova.

«Ančka, ali te boli?» sem jo vprašal nežno.

Odkimala je trudno, a odgovorila ni.

Meni se je zasmilila neizrekljivo, zapekla me je vest, ki mi je očitala, da sem bil žnjo tolikokrat trd in osoren. Rad bi bil pokleknil k njeni postelji, objel njeni roki z mojimi in jo prosil odpuščanja, toda tega izliva in priznanja moje velike boli mi ni dovolila takrat moja trda, zakrita kmetska narav, odmeval je le v moji duši. Nemo zroč v njo, smo bili vsi okrog postelje, oče ji je neprestano otiral znoj z obraza, mati je čepela uničena pri njenih rogah, pri peči je molila babica, stara in sključena rožni venec.

«Obujta se, potem bosta šla po soseda Petra!» nama je ukazal oče.

Naju z bratom ni bilo popolnoma nič strah pred poveljem, dasi ravno sva se sicer oba nepopisno bala temne noči. Obula sva se, babica nama je prižgala svetilko.

«Recita Petru, da naj takoj pride sem!» nama je naročeval oče pred odhodom. «Gredoč po poti molita rožni venec za Ančino zdravje.»

Šla sva ven, prvič sama v temni noči. Jaz sem šel spredaj in svetil pred bratom. Noč je bila jasna, zvezdnata, toda brez mesečine; iz poltme se je svetlikala bela površina snežene plasti, ki je

pokrivala vso širno pokrajino. Pot je vodila ves čas ob robu gozda. Nekaj časa sva molila glasno; tako udano in s tako vero še nisem molil nikdar popreje ne pozneje. Ko sva zagledala Petrovo domačijo ob robu gozda, sva se začela pogovarjati o sestri. Rekla sva, da gotovo ne bo umrla, ker bo Peter odšel po zdravnika in usmiljeni Bog tega ne bo pripustil. Izklicala sva Petra iz spanja in potem smo se vrnili vsi trije.

Sestri je bilo še slabše in Peter je takoj odšel po zdravnika v uro hoda oddaljeni trg. Ure čakanja na zdravnika, ki nam je bil zadnja nada, so se nam zdele strašno dolge. Prisluškovali smo z napeto pozornostjo, kdaj se bo v snegu za hišo začulo škripanje Petrovih težkih škornjev. Oče, ki je otopel in na videz zakrknil svoje srce pred vsem, je z mrzlično opreznostjo stregel nezavestni sestri. Tolažil jo je venomer z besedami:

«Ančka! Bo že boljše! Prišel bo zdravnik in bo pomagal.»

Izraz njenih oči se ni izpremenil, široke, steklene so bile obrnjene v strop. V presledkih se ji je izvil pekoč vzdih preko suhih, razbeljenih ustnic, katere so pri tem bolešno zamigale. Na vsak tak pojav je vtil oče par kapljic vode na žličico in jo vtil med polodprti ustnici. Zdelo se je, da ji je potem lažje. Mati je ždela pri njenih nogah, sivih, apatičnih lic in krčevito oklepala s prsti rdeč rožni venec. Včasih se je zazdelo, da so zamigale njene ustnice v molitvi, ali glasu ni bilo preko njih, le tu in tam krčevit vzdih njenih prs.

«Ne joči tukaj vpričo nje, potem ji je še hujše!» je prosil oče vsakikrat; in to se je ponavljalo v rednih presledkih.»

Babica in midva z bratom smo klečali ob klopi in neutrudno molili, le najmlajši, četrti izmed nas otrok, je ležal mirno v zibeli in spal.

Medtem je napočila zora in postal je svetel dan. Alj mi tega nismo opazili, mirno, brez leska je gorela petrolejeva svetilka na mizi dalje. Končno so zaškripali zunaj v snegu težki Petrovi škornji: dovedel je bil zdravnika. Ob njegovem pojavu smo se kot oddahnili. Kakor Boga sem ga gledal. Vsedel se je k sestri, tipal in poslušal na prsa in kimal zagonetno, naposled ji je vtil na žličici nekaj praškov z vodo v usta. Potem se je dvignil in odšel naglo. Zunaj v veži ga je prosil oče, ali je bolezen sestre smrtno nevarna.

«Oh ne! Je nevarno, toda smrtno ne!» je z neverjetno gesto odgovoril zdravnik in se brzo odpravljal dalje.

«Kaj sme uživati?» je vprašal oče.

«Kislin ne, drugo vse!» je odvrnil doktor in odšel.

Pustil je tudi praške, katere naj bi ji dajali vsako uro; toda bilo je nepotrebno. Takoj po zdravnikovem odhodu se ji je poslabšalo. Oči so se ji razširile in sijale kot živo steklo, ustnice so sinele. Naenkrat so se pojavile na njih ostudne, zelenkaste pene.

«Svečo, svečo!» je zavpil takrat oče zmedeno. «Umira! Umira!»

Mati je obvisela nepremično ob vznožju, stara babica pa je skolebala pokonci, užgala svečo in z mirno, sigurno roko držala trepetajočo luč v umirajočih sestrinih rokah.

«Molite! Umira!» je dejala kratko in suho. Nihče ni molil, ampak vsi smo stali nemi in tihi z veliko, težko bolestjo v naših dušah, ki so plakale ob njeni smrti.

Globoka žalost solz, vzdihov in prečutih noči je legla na nas, ki je trajala še dolgo po pogrebu. Kesneje sta rekla oba, oče in mati:

«Srečna je, da jo je Bog rešil pozemskega trpljenja.» In mati je dostikrat vzdihnila v togi: «Boljše je umreti, nego živeti življenje kakor ga živim jaz. Ančka je srečna!» Takrat vsega tega nisem mogel razumeti in spraviti v zvezo, z leti pa sem začel razumevati.

Ista borba, trda, ubijajoča um in živce, večna, brezupna skoro, podobna gradnji hiše v pravljici, v kateri so ptice v kljunih donšale gradivo, je trajala dalje leta in leta. Oče jo je vodil žilavo in vztrajno:

«Kupil bom lastno grudo, da bom vsaj na svojem umrl.»

In res! Kesneje se je zgodilo. Kupil je zemljo in hišo z gozdom, vse skupaj majhno in siromašno, a njemu se je zdelo sijajno.

«Dočakal sem, da sem sam svoj gospod!» je rekel.

In ko je prvič zasadil plug v svojo zemljo in stopal star in sključen, poln brazgotin za njim, se mi je zdel miren in zadovoljen.

